

Milas Halı ve Kilimleri için Kullanılan Yanış (Motif) Adlarının Dil İncelemesi

Ali AKAR*
Mustafa KARATAŞ**

ÖZET

Milas halıları kompozisyon özellikleri, renkleri ve yanış çeşitliliği açısından Anadolu sahası Türk halıları içerisinde özgün bir yere sahiptir. Milas halılarındaki yanışlar, yöre insanı tarafından Türkçenin imkânları içerisinde farklı yollarla adlandırılmışlardır. Yapılan araştırmada Milas yöresi yanışlarının 173 farklı adı tespit edilmiştir. Bu yanış adları, "Yapı", "Kaynak" ve "Anlam Olayları" bakımından sınıflandırılmıştır. Yapılarına göre yapılan sınıflandırmada yanış adlarını oluşturan yapı birimleri, kaynaklarına göre yapılan sınıflandırmada yanışların adlarını hangi unsurdan aldıkları, anlam olaylarına göre yapılan sınıflandırmada ise yanışların adlandırılması sürecinde gerçekleşen anlam olayları belirlenmiştir. Böylece Milas yöresi yanışlarının, Türkçenin hangi imkânlarının kullanılarak adlandırıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yanış Adları, Adlandırma, Milas, Halı, Kilim.

1. Giriş

Kompozisyon özellikleri, renkleri ve yanış çeşitliliği açısından Anadolu sahası Türk halıcılığı içerisinde özgün bir yere sahip olan Milas halıcılığının, XVII. yüzyıldan itibaren gelişmeye başladığı kaydedilmektedir (Deniz 1987: 13).

* Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kötekli/Muğla, e-posta: aliakar2023@gmail.com
Assoc. Prof. Dr., Muğla University Faculty of Arts, Dept. of Turkish Language and Literature.

** Okt., Muğla Üniversitesi, Milas Sıtkı Koçman Meslek Yüksekokulu, Milas/Muğla, e-posta: mustafakaratas@mu.edu.tr
Instructor, Muğla University, Milas Professional Vocational School.

Linguistic Analysis of the Motifs used in Milas Carpets and Rugs

ABSTRACT

Composition characteristics of Milas carpets have an original place in Anatolian Turkish carpets in terms of the variety of colors and motifs. Motifs in Milas carpets were named in different ways by the native Turkish speaker. 173 different motif names of Milas motifs are identified in the study. These motif names are classified according to "Structure", "Origin" and "Signification Process". The morphemes of motif names are identified in the classification of "Structure", the origin of names are identified in the classification of "Origin", signification process during the process of naming motifs are identified in the classification of "Signification Process". As a result, this study determines the Turkish linguistic characteristics in the nomenclature of carpet and rug motifs in Milas region.

Keywords: The Names of Motif, Signification, Milas, carpet, rug.

Orta Asya'dan doğup Anadolu'da gelişen Türk halıcılığının en önemli özelliği, üzerindeki yanışlar vasıtasıyla Türk milletinin duygu, düşünce ve gözlemlerini, kısacası "anlatmak istedikleri"ni sonraki nesillere aktarmasıdır. "Bilindiği üzere sanat eseri hangi alana ait olursa olsun, yalnızca görsel yanıyla önemli değildir, aynı zamanda yapıldığı dönemin tüm sosyal ve kültürel koşullarıyla da ilgili veriler taşır. Bu verilerle eserin görsel yanı birleştirildiğinde ya da eser tüm bu açılardan değerlendirilip belgelendiğinde geleceğe veri aktarma görevini yerine getirmiş olur." (Yılmaz 1999, 329). Türk kültürünün aktarımı konusunda Milas halılarındaki yanışların önemli bir rolü olduğu görülmektedir.

Halılara dokunan, adı olan ve anlamlı en küçük bezeme unsurları için “yanış”, “nakış”, “desen”, “model”, “yağniç”, “yagnış”, “örnek”, “motif”, “oyu”, “tabak”, “su” adları kullanılmaktadır. Milas halılarında desene “model” dendiği kaydedilmesiyle (Deniz 1987: 16) birlikte, Milas halılarıyla ilgili çalışmaların bazılarında sadece “yanış” (Güngör, Sevinç 2008: 636), bazılarında hem “motif” hem “desen” (Sevinç 2005b: 60-61; 2009), bazısında sadece “motif” (Bayraktaroğlu 1988: 57-58), bazısında “nakış” ve “motif” (Cengiz 1998: 77-79), bazısında da “desen” (Deniz 1987: 13-20) adları kullanılmıştır. Biz bu çalışmamızda “yanış” adını kullanacağız.

2. Adlandırma Süreci

İnsanoğlu, yeryüzünde var olduğundan beri çevresindeki nesne ve hareketleri adlandırarak dil adını verdiği yapının temelini atmıştır. Nesnelere isim, hareketleri ise fiil haline nedensiz bir şekilde getiren insan, böylece bu adlandırma sürecinde insanlarla kurduğu ilişkilerle konuşmayı, varlıklarla kurduğu ilişkiyle öğrenmeyi gerçekleştirmiştir (Karaağaç 2002: 9). Varlığın, insan tarafından anlaşılması ve diğer insanlar ile kurulan ilişkide sözün öznesi veya nesnesi olması insanın varlıkları adlandırmasıyla başlamıştır.

“*Bir nesne ya da varlığa ad verme*” şeklinde tanımlanan ve dilin, mantıksal ve coşkusal işlevlerini yerine getirmesini sağladığı kaydedilen adlandırma sürecinde (Vardar 2002: 13), öncelikle nesne kavramlaştırılmaktadır. Zihindeki kavram ile bir dil işaretinin birbirine bağlanmasıyla adlandırma gerçekleşir. Böylece “gösterge” ya da “işaret” adını verdiğimiz birimler ortaya çıkar. Bu süreç, “bir nesneyi, bir varlığı, bir kavramı, bir olayı, anlayışımızda canlandırılacak bir göstergeye bağlayan oluş, gösterenle gösterilenin birleşme süreci; anlam aktarma ve anlam verme eylemi; anlamın eklemelişi; anlamın üretiliş ve kavranışı” olduğu için buna “anlamlandırma” adı da verilmektedir. (Vardar 2002: 21)

Adlandırma süreci üzerine çalışan adbiliminin “özel adlar alanı” ve “tür adları” alanı olmak üzere iki ana dalı vardır. Özel adlar alanı; kişi adları, yer adları, coğrafya adları başlıklarını kapsamaktadır. Tür adları alanı ise söz-kavram ilişkisi üzerine çalışmaktadır. Bu alanda kavramların dillerde nasıl ifade edildiği, adlandırıldığı araştırılmaktadır. Her kavramın her dilde karşılığı olmamakla birlikte, ortak olan kavramların da ifade edildiği dilden dile, hatta aynı dil içinde bölgeden bölgeye değişiklik gösterebilmektedir (Aksan 1995: 415-453). Türk halı ve kilim dokuma sanatında yanışların adlandırılması da tür adlarının adlandırılması alanına girmektedir.

3. Yanışların Adlandırılması

Yeryüzünde var olan bütün varlıklar, insanlar için birer gösterge (işaret)dir ve bu göstergelere “uyaran” (stimulus) adı verilmektedir. Bütün uyaranlar “çağrışım” ve “çağrışım” olmayanlar olmak üzere ikiye ayrılırlar.

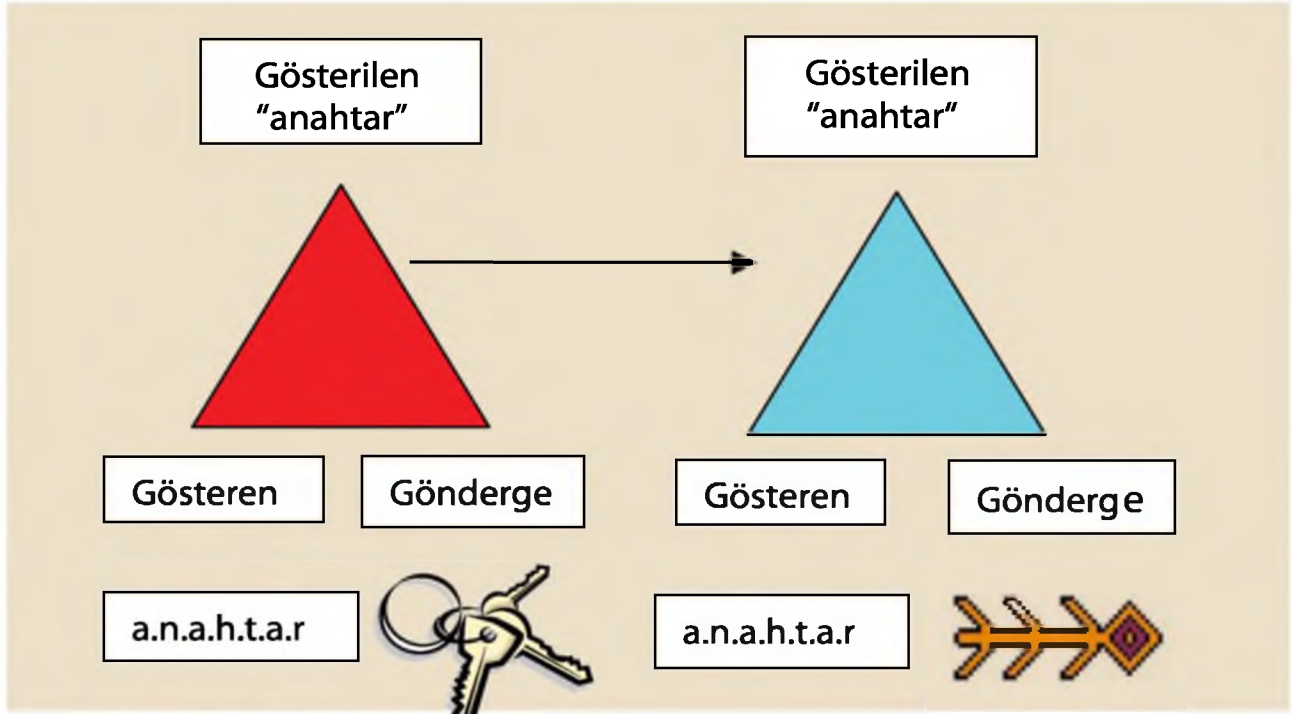
“Çağrışım” Uyarılar, yani göstergeler de “doğal” ve “yapay” olmak üzere ikiye ayrılırlar. Tabiatın kendiliğinden var olan göstergeler doğal uyaranlardır. Bunlara “belirti” (indice) adı verilmektedir. İnsan tarafından yapılmış göstergelere yapaydır ve bunlar da görüntüsel gösterge (icon) ve simge (symbol) olmak üzere ikiye ayrılırlar. Benzerlik ilişkisine dayanan göstergelere görüntüsel gösterge (icon), “yapay” olarak oluşturulmuş, benzerlik veya parça-bütün ilişkisine dayanmayan göstergelere de simge (sembol) adı verilmektedir. Dolayısıyla, “...bir başka şeyin yerini alabilmesini sağlayan özellikler taşıdığından kendi dışında bir nesne, olgu, varlık belirtebilen öge” olarak tanımlanan göstergeler, belirti (indice), görüntüsel gösterge (icon) ve simge (symbol) olarak üçe ayrılmaktadır (Akşehirli 2004: 164-166). Bunlara “Benzeyen İşaretler (ikon)”, “Alamet İşaretler (indice)” ve “Anlaşılabilir İşaretler (symbole)” adları da verilmektedir (Filizok E.T. 2009).

Bunlardan gösterilen şey ile gösteren şey arasında bir benzerlik ilişkisine dayanan görüntüsel göstergeler (icon), “ikonik imaj” adıyla dildeki ses yansımalı kelimelerin veya edebiyatta bilinçli olarak okuyucunun zihninde bir ses veya görüntü oluşturan unsurlar olarak değerlendirildiği gibi (Akşehirli 2004: 80-82), gösterge biliminin (semiyotik) inceleme alanına giren resim, fotoğraf, çizgi roman, hatta mimarlık alanından seçilmiş eserlerin gösterge türü olarak da incelenebilmektedir (Karahana 2004: 75).

“*Sanatsal biçim, birbirinden farklı ama diyalektik olarak birbiriyle bağıntılı iki işi görmek zorundadır: birincisi, sanatsal bir içeriğe cisim verme; ikincisi, başlı başına bu içeriği iletme. Demek, sanatın iletişimsel bir işlevi oluşu, sanat biçiminin yalnızca kuruluştural-estetik bir özellik değil ama aynı zamanda, bir gösterge özelliği de taşıdığını ortaya koymaktadır. Buna göre sanatın içeriği, onu dile getiren ve onu ileten gösterge sistemi açısından ele alındığında, sanatsal bildirişim olarak tanımlanabilir*” (Kagan 1993: 293). Dolayısıyla, dış dünya algısının nesne (figür), çizgi, iplik, renk vb. unsurlar kullanılarak oluşturulan ve görüntülü bir sanat olarak değerlendirilebilecek olan yanışlar da, hem bir biçim hem de bir gösterge özelliği taşır.

Bu bakımdan, halı ve kilim sanatında kullanılan yanışların özellikle benzerlik ilişkisiyle üretilmiş olanları birer görüntüsel gösterge (icon)dir. Yanış şekli bir gösterge olarak kabul edilse de bu şeklin adı olmadığı sürece bir dil göstergesi (simge) olarak kabul edilemez. Bundan dolayı, yeryüzündeki her varlık adlandırılabilir gibi yanışlar da adlandırılmıştır. Böylece dil dışı bir gösterge, bir dil göstergesi (simge) haline getirilmiştir.

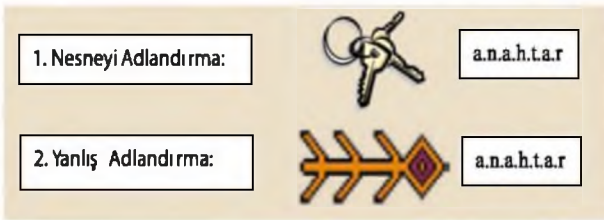
Gösterge bilimine göre, göstergede gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki benzeşmeye de dayansa, toplumsal anlaşmaya da dayansa temel varoluş nedeni amaçlıdır. “*Gösterge bir amaç için üretilmiş ve belirli bir toplum tarafından kullanılmaktadır. Her türlü gösterge bir iletişim olgusu için üretilmiştir.*” (Günay, 2004: 52).

Şekil 1.

Bir "yansıma" ürünü olan görüntüsel göstergelerde ise A (gösterge) B'ye (gönderge) benzediği oranda bir iletişim özelliği bulunmaktadır (Günay, 2004: 64). Dolayısıyla, benzerlik ilişkisiyle ortaya çıkmış ve görüntüsel gösterge (icon) olarak tanımlanabilecek yanışlar hariç tutulursa, genel olarak yanışların neyi gösterdiği veya göndergesinin ne olduğunun bilinmesi çok zordur; ancak yanışların adlandırılmasıyla ortaya çıkan dil göstergelerinin (simge) çözümlenmesi mümkündür: (Şekil 1.)

Görüldüğü gibi burada ikinci bir adlandırmayla karşılaşılmaktadır:

Şekil 2.

4. Milas Halılarında Kullanılan Yanışların Dili

Milas yöresi halılarıyla ilgili taranan kaynaklar¹ ve kaynak şahıslardan² elde edilen bilgilere göre Milas halılarında kullanılan 173 yanış adı tespit edilmiştir. Bu bölümde bu yanış adlarının dili "Yapılarına", "Kaynaklarına" ve "Anlam Olaylarına" göre üç başlık altında incelenecektir.

¹ Sevinç (2009, 2008, 2005a, 2005b, 2001), Cengiz (1998), Uzun (1987), Deniz (1987), Bayraktaroğlu (1988), Güngör, Sevinç (2008).

² Kaynak Şahıslar: Aysel Kara, 75 Yaşında, Karacahisar Köyü, Milas; Ayşe Türkel, 62 Yaşında, Kuru Köyü, Milas.

4.1. Yapılarına Göre Yanış Adları

İnsanlar arasındaki temel iletişim ve düşünme vasıtası olan dilin ses ve anlam olmak üzere iki kanalı vardır. Bir dildeki seslerin ve şekillerin o dilin kurallarına uygun şekilde bir araya gelmesi o dilin "yapı"sını oluşturur. Buna göre, "yanışların yapısı" demek, yanış adlarının hangi kelime veya kelime gruplarından, hangi ek ve köklerden oluştuğunun incelenmesi anlamına gelmektedir.

4.1.1. Bir Kelimedenden Oluşan Yanış Adları

4.1.1.1. Basit Yanış Adları

Sadece bir kelimedenden oluşan yanış adlarıdır: *akrep, anahtar, aslan, bukağı, cafar, çam, çengel, çizgi, çocuk, dal, dalga, delebik, doğru, ejder, el, elma, göbek, göl, göz, gül, heybe, ibrik, kabuk, kalp, kanca, karanfil, kibrit, kilim, kozak, kösele, kuş, lale, madalyon, mihrap, mum, muska, ok, patlıcan, peşkil, rozet, s, tarak, testere, top, turunc, vazo, yaprak, yelpaze, yengeç, yılan, yıldız, zambak, zincir.*

4.1.1.2. Türemiş Yanış Adları

Yapım ekleriyle türetilen kelimelere "türemiş kelime" adı verilmektedir. Türemiş yanış adları, bir isimden ya da bir fiilden yapım ekleriyle türetilmiş yanış adlarıdır.

4.1.1.2.1. İsimden Türemiş Yanış Adları

Anahtarlı (< anahtar-lı); *boncuk* (< boyun-cuk); *çingil-li* (< çingil-lı); *feslice* (< fes-li-ce); *hamaylı* (< hamay-lı); *kabuksuz* (< kabuk-suz); *kibritli* (< kibrit-li); *kurbağacık* (< kurbağa-cık); *küpelili* (< küpe-li); *makarnacık* (< makarna-cık); *oklu* (< ok-lu); *paracık* (< para-cık); *paralı* (< para-lı); *sakarcık* (< sakar-cık); *şişeli* (< şişe-li); *tabakalı* (< tabaka-lı); *taraklı* (< tarak-lı); *vazolu* (< vazo-lu); *yıldızlı* (< yıldız-lı).

4.1.1.2.2. Fiilden Türemiş Yanış Adları

Çarpı (< çarp-ı); *çentik* (< çent-i-k); *eğme* (< eğ-me); *ez-meli* (< ez-meli); *kaydırmalı* (< kay-dır-malı); *sarmaşık* (< sar-ma-ş-ı-k); *türtmeli* (< türt-meli).

4.1.2. Birden Çok Kelimeden Oluşan Yanış Adları

4.1.2.1. İsim Tamlaması Şeklinde Yanış Adları

Türkçede birinci kelimenin ilgi hali eki -(n)In, -(n)Un (Belirtili İsim Tamlaması); ikinci kelimenin iyelik eki -(s)I almasıyla veya sadece ikinci kelimenin iyelik eki almasıyla (Belirtisiz İsim Tamlaması) oluşmuş olan tamlamalara "isim tamlaması" adı verilir.

Ada milas piçi, ada kızı, armut çiçeği, bakla çiçeği, buğday başağı, cafer suyu, çınar yaprağı, deve tabanı, don ayağı, dulbilla eğmesi, gavur nacağı, gemi suyu, gemici suyu, hayat ağacı, heybe gülü, karacahisar göbeklisi, kavak yaprağı, kaz ayağı, kedi izi, kestane kabuğu, koç boynuzu, kol astar dişi, köpek izi, meşe yaprağı, peşkil suyu, rozet çiçeği, siğir sidiği, tavuk ayağı, Türkmen gülü, tütün yaprağı, zalımlar eğmesi.

4.1.2.2. Sıfat Tamlaması Şeklinde Yanış Adları

Türkçede herhangi bir çekim eki almayan kelimelerin bir arada kullanıldığı ve tamlayanın tamlananı nitelediği kelime grubuna "sıfat tamlaması" denir.

Ada milas, ala boncuk, alacalı milas, al boncuk, altıgen göl, anahtarlı su, bakla çiçekli göl, boğumlu mihraplı, cafar halı, cilbak eğme, cıngıllı cafer, çatmalı eğme, çiçekli su, çift taraflı kancalı mihraplı, deli cafar, dipamyeli, direkli milas, dört yapraklı çiçek, elmali su, gemli su, gül artma, güllü su, isparta gül, ince boncuk, kandilli göl, karacahisar göbekli, kara dizme, karanfilli su, kara su, kaydırmalı su, koç boynuzlu göl, küçük çiçek, ladik milas, minareli su, papatyalı su, paralı su, sandıklı milas, sekiz dalga, sekizgen göl, sekizgen göllü milas, sekiz kollu yıldız, sektirmeli boncuk, silüklü su, tabakalı göl, testereli su, top çiçek, top yıldız, turunçlu göl, yan hamaylı, yatık s, yazılı su, yedi göl, yıldız madalyon, yıldızlı su, yıldızlı yörük.

4.1.2.3. Sıfat-Fiil Grubu

Türkçede sıfat-fiil eki almış bir fiil ile ona bağlı öğelerden oluşan gruba "sıfat-fiil grubu" denir: *kan boşatan*.

4.1.2.4. İsnat Grubu

Türkçede iyelik eki almış ya da yalın bir isimle yine yalın haldeki bir başka isimden oluşan gruba "isnat grubu" denir: *eli belinde, eli koununda*.

4.1.2.5. Bağlama Grubu

Türkçede bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış isimlerin oluşturduğu gruba "bağlama grubu" adı verilir: *sümbül ve gül*.

4.1.2.6. Tekrar Grubu

Türkçede aynı kelimelerin veya eş anlamlı ya da zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşan gruba "tekrar grubu" adı verilir: *zikzak*.

4.1.2.7. Kısaltma Grubu

Türkçede cümle veya kelime gruplarından kısaltarak, yıpranarak veya kalıplaşma yoluyla oluşan kelime gruplarına "kısaltma grubu" adı verilir: *bacaklı tabakalı*.

4.1.2.8. Cümle Şeklinde Yanış Adları:

Türkçe, nesne ya da varlıkları adlandırırken cümlelerden yararlanarak, bir cümleyi de adlaştırebilmektedir. Yanış adlarında da bu konuda bir örnek görülmektedir: *kedi bastı*.

4.2. Kaynaklarına Göre Yanış Adları

Anadolu sahası Türk halı ve kilim sanatındaki yanış adları incelendiğinde bu adların farklı kaynakları olduğu görülmektedir. Bunlardan bazıları adlarını Türkçe sözlüklerde yer alan ve kendi başına başka bir nesnenin veya varlığın adı olarak kullanılan yanış adlarıdır. Bazıları ise adlarını, sözlükte yer alan ve bir nesneyi veya varlığı işaretleyen addan değil, yeni üretilmiş bir kodlamadan almıştır.

4.2.1. Adını Başka Bir Unsurun Adından Alan Yanış Adları

4.2.1.1. Şekillerin Adlarından Oluşanlar: *Çarpı, çentik, çizgi, doğru, kedi izi, köpek izi, s*.

4.2.1.2. Hayvan Adlarından Oluşanlar: *Akrep, aslan, ejder, kuş, yengeç, yılan*.

4.2.1.3. Bitki Adlarından Oluşanlar: *Armut çiçeği, bakla çiçeği, buğday başağı, çam, çınar yaprağı, dal, delebiik, deve tabanı, elma, feslice, gül, karanfil, kavak yaprağı, kozak, lale, meşe yaprağı, patlican, sakarcık, sarmaşık, turunç, tütün yaprağı, yaprak, zambak*.

4.2.1.4. Nesne Adlarından Oluşanlar: *Anahtar, boncuk, bukağı, çengel, gavur nacağı, heybe, ibrik, kabuk, kanca, kestane kabuğu, kibrit, kilim, kösele, kurbağacık, madalyon, mihrap, mum, muska, ok, ok, peşkil, rozet, tarak, testere, top, vazo, yelpaze, zincir*.

4.2.1.5. Canlılara Ait Unsurlardan Kaynaklanan Adlandırma

4.2.1.5.1. Organ Adlarından Oluşanlar: *El, göbek, göz, kalp, kaz ayağı, koç boynuzu, tavuk ayağı*.

4.2.1.5.2. Hareket Adlarından Oluşanlar: *Eğme, zikzak*.

4.2.1.5.3. Şahıs Adlarından Oluşanlar: *Cafer, cıngıllı cafer, deli cafer*.

4.2.1.5.4. İlişki/Nitelik Adlarından Kaynaklanan Adlandırma: *Çıngıllı*

4.2.6.5.5. Diğer: *Siğir sidiği, çocuk*.

4.2.1.6. Tabiat Unsurları Adlarından Oluşanlar: *Dalga, göl, yıldız*.

4.2.2. Yeni Bir Ad Olarak Kullanılan Yanış Adları

4.2.2.1. Şekillerden Kaynaklanan Adlandırmalar: *Yatık s*.

4.2.2.2. Bitki Adlarından Kaynaklanan Adlandırmalar: *Dört yapraklı çiçek, hayat ağacı, heybe gülü, isparta gül, küçük çiçek, rozet çiçeği, sümbül ve gül, top çiçek, türkmen gülü*.

4.2.2.3. Nesne Adlarından Kaynaklanan Adlandırmalar
Al boncuk, ala boncuk, anahtarlı, bacaklı tabakalı, boğumlu mihraplı, cafar halı, çift taraflı kancalı mihraplı, dipamyeli, hamaylı, ince boncuk, kabuksuz, kibritli, küpeli, makarnacık, paracık, paralı, sektirmeli boncuk, şişeli, tabakalı, taraklı, vazolu, yan hamaylı, yıldız madalyon.

4.2.2.4. Canlılara Ait Unsurlardan Kaynaklanan Adlandırmalar

4.2.2.4.1. Organ Adlarından

Kaynaklanan Adlandırmalar

Don ayağı, eli belinde, eli koyunda, karacahisar göbekli, karacahisar göbeklisi, kol astar dişi.

4.2.2.4.2. Hareket Adlarından

Kaynaklanan Adlandırmalar

Cılbak eğme, çatmalı eğme, dulbilla eğmesi, ezmeli, gül artma, kara dizme, karı boşatan, kaydırmalı, kedi bastı, türtmeli, zalımlar eğmesi.

4.2.2.4.3. İlişki/Nitelik Adlarından Kaynaklanan Adlandırma:

Ada kızı, ada milas piçi, çıngıllı, yıldızlı yörüük.

4.2.5. Yer Adlarından Kaynaklanan Adlandırmalar:

Ada milas, alacalı milas, direkli milas, ladik milas, sandıklı milas, sekizgen göllü milas.

4.2.6. Tabiat Unsurları Adlarından Kaynaklanan Adlandırmalar

Altıgen göl, anahtarlı su, bakla çiçekli göl, cafer suyu, çiçekli su, elmali su, gemi suyu, gemici suyu, gemli su, güllü su, kandilli göl, karanfilli su, karasu, kaydırmalı su, koç boynuzlu göl, minareli su, papatyalı su, paralisu, peşkil suyu, sekiz dalga, sekiz kollu yıldız, sekizgen göl, sütlüklü su, tabakalı göl, testereli su, top yıldız, turunçlu göl, yazılı su, yedi göl, yıldızlı, yıldızlı su.

4.3. Yanış Adlandırmalarında Gerçekleşen Anlam Olayları

4.3.1. Anlam Değişmesi

Yanışların adlandırılmasıyla birlikte anlaşılmalı işaret (sembol) olan yanış adı bir anlam değişimine uğramaktadır. Böylece, adlandırma süreci sonunda örneğin "anahtar" sözünün anlamı değişmiş olur:

Anahtar: "1. Kilidi açıp kapamak için kullanılan araç, açar, açkı. 2. ....3. ....9. Bir yanış adı".

"Kişi veya toplum, yeni bir bilgiye kendisi ulaşmışsa, onu, hemen eski bilgilerinden birinin adı olan bir sözü, biçim veya anlamca değiştirerek adlandırır. Böylece eski bilgilerin adları ile yeni bilgilerin adları arasında bazıların 'dil içi dünya görüşü' dedikleri eski bilgi ile yeni bilginin ilişkilendirilme zinciri ortaya çıkar. Kısacası, dillerin biçim ve anlam değiştirmeleri, eski bilgi-yeni bilgi ilişkisini ifade etmektedir." (Karaağaç 2009, s. 29). Böylece halı veya kilim dokuyan bir dokuyucu yeni bir yanış üretmek istediğinde yeni bir bilgiyle karşılaşmış olur ve onu adlandırma ihtiyacı hisseder. Bu adlandırmayı da yaparken eski bilgilerinden hareket eder ve daha önce sahip olduğu bilgilerle yeni bilgiyi karşılaştırır. Bu karşılaştırma sıra-

sında ya benzerlikten ya da bitişiklikten hareket ederek eski adı (ör. anahtar), yeni bilgiye (yanış) verir. Böylece örneğin *anahtar* adının anlamı değişmiş olur.

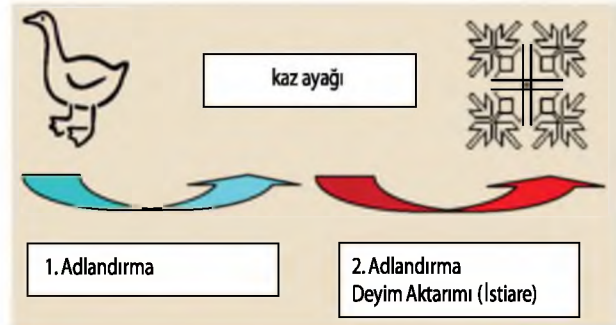
Anlam değişmeleri "dil dışı ve dil içi" olmak üzere iki kısma ayrılır. Dil dışı değişimlerde söz değil onun anlamı, yani adlandırılan şey değişime uğrar. Dil içi değişimleri de "Benzerlik İlişkisiyle Anlam Değişmeleri", "Bitişiklik İlişkisiyle Anlam Değişmeleri" olmak üzere ikiye ayrılır (Filizok E.T. 2010).

4.3.2. Deyim Aktarması (İğretileme, İstiare,

Metafor) Yoluyla Adlandırılan Yanış Adları

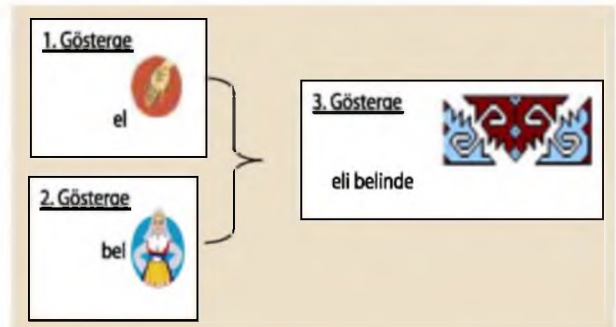
"Birbiriyle ilgisiz gibi görünen ama aralarında bir benzerlik ya da ortaklık olan iki nesne, olay veya durumun "gibi" vb. edatlar kullanılmadan mukayese edilmesiyle oluşan anlam olayı" olarak tanımlanan (Akşehirli 2004: 106) deyim aktarması, yanışların adlandırılma sürecinde görülen bir anlam olayıdır.

Yanışların bir kısmı benzerlik dolayısıyla adını başka bir unsurun adından almıştır. Bu tür yanış adlarındaki anlam değişimi "Benzerlik İlişkisiyle Anlam Değişmeleri"ne örnektir. Bundan dolayı, bu yanış adlarında "deyim aktarması" (istiare) görülmektedir.

Şekil 3.

Bir kısım yanış da adını başka bir addan değil, yeni bir kodlamadan almıştır. Örneğin, Türkçede "eli belinde" sözü ile kodlanmış ve sözlükte yer alan bir ad yoktur. Burada herhangi bir addan yeni bir ada aktarma söz konusu değil, yeni bir adlandırma söz konusudur. Dolayısıyla burada bir deyim aktarmasından söz edilemez:

Şekil 4

Yanış adlarındaki deyim aktarmalarını şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

4.3.2.1. **Şekillerin Adlarından Aktarım:** *Çarpı, çentik, çizgi, doğru, kedi izi, köpek izi, s.*

4.3.2.2. **Hayvan Adlarından Aktarım:** *Akrep, aslan, ejder, kuş, yengeç, yılan.*

4.3.2.3. **Bitki Adlarından Aktarım**

Armut çiçeği, bakla çiçeği, buğday başağı, çam, çınar yaprağı, dal, delebik, deve tabanı, elma, feslice, gül, karanfil, kavak yaprağı, kozak, lale, meşe yaprağı, patlıcan, sakarcık, sarmasık, sümbül ve gül, turunç, tütün yaprağı, yaprak, zambak.

4.3.2.4. **Nesne Adlarından Aktarım**

Anahtar, boncuk, bukağı, çengel, gavur nacağı, heybe, ibrik, kabuk, kanca, kestane kabuğu, kibrit, kilim, kösele, kurbağacık, madalyon, mihrap, mum, muska, ok, peşkil, rozet, tarak, testere, top, vazo, yelpaze, zincir.

4.3.2.5. **Canlılara Ait Unsurlardan Aktarım**

4.3.2.5.1. **Organ Adlarından Aktarım:** *El, göbek, göz, kalp, kaz ayağı, koç boynuzu, tavuk ayağı.*

4.3.2.5.2. **Hareket Adlarından Aktarım:** *Eğme, zikzak.*

4.3.2.5.3. **Şahıs Adlarından Aktarım:** *Cafer, cingilli Cafer, deli Cafer.*

4.3.2.5.4. **İlişki/Nitelik Adlarından Kaynaklanan Adlandırma:** *Cingilli*

4.3.2.5.5. **Diğer:** *Çocuk, sığır sidiği.*

4.3.2.6. **Tabiat Unsurları Adlarından Aktarım:** *Dalga, göl, yıldız.*

5. Sonuç

Anadolu sahası Türk halıları içerisinde kompozisyon özellikleri, renkleri ve yanış çeşitliliği açısından özgün bir yere sahip olan Milas halılarındaki yanışların 173 farklı adı tespit edilmiştir. Bu yanış adları, "Yapı", "Kaynak" ve "Anlam Olayları" bakımından sınıflandırılmıştır.

Yapılarına göre incelendiğinde yanış adlarının, ya bir kelimedenden ya da birden çok kelimedenden oluştuğu; bir kelimedenden oluşanların da "basit" ya da "türemiş" yapıda olabildiği görülmüştür. Birden çok kelimedenden oluşan yanış adlarının ad tamlaması, sıfat tamlaması, isnat grubu, bağlama grubu, tekrar grubu, sıfat-fiil grubu ve cümle yapılarında olabildiği tespit edilmiştir.

Yanış adları kaynaklarına göre incelenirken, adını hangi unsurdan aldığına bakılmış, böylece örneklerden hareketle yanış adlarının bazılarının adını şekil, hayvan, bitki, nesne, organ, hareket, şahıs, ilişki/nitelik, tabiat unsurları adları gibi bir başka unsurun adından aldığı, bazılarının ise yeni bir adlandırma sonucu oluştuğu tespit edilmiştir.

Yanışların adlandırılması sürecindeki anlam olayları incelendiğinde, yanışların adlandırılması sürecinde yanışa verilen adın anlam değişikliğine uğradığı ve bunlardan benzerlik dolayısıyla adını başka

bir unsurun adından alan yanışların adlandırılmasının bir deyim aktarması (istiare, metafor) olduğu sonucuna varılmıştır.

Kaynaklar

- Aksan, Doğan (1995), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: TDK Yayınları: 439.
- Akşehirli, Soner (2004), *Temel Anlambilim (Semantik) Kavramları Üzerine Bir İnceleme*, Ege Üniversitesi; Basılmamış Yüksek Lisans Tezi: İzmir.
- Bayraktaroğlu, Suzan, (1988), "Milas Halılarından Değişik Örnekler", *Kültür ve Sanat Dergisi*, Türkiye İş Bankası Yayını, Yıl 1, Sayı 1 (Aralık), s. 56-59.
- Cengiz, Berna, (1998), "Milas Halılarının Renk, Desen ve Kompozisyon Özellikleri", *Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cıcim Sanatı Bilgi Şöleni Bildirileri (27-31 Mayıs 1996, Kayseri)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, s.77-86.
- Deniz, Bekir (1987), "Milas Halıları", *Bilim Birlik Başarı Dergisi*, Yıl 12, Sayı 49, s. 13-20.
- Filizok, Rıza (E.T. 2009), "Gösterge (İşaret/Sign) ve Anlam": http://www.ege-edebiyat.org/modules.php?name=News&new_topic=6 (E.T. 10.07.2009)
- Filizok, Rıza (E.T. 2010), "Anlam Değişmeleri": <http://www.ege-edebiyat.org/docs/443.pdf>, (E.T. 20.06.2010)
- Günay, V. Doğan (2004), *Dil ve İletişim*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Güngör, İ. Hulusi; Sevinç; Berna, (2008), "Milas Halı Desenlerinin Sınıflandırılması ve Yayınlanmamış Madalyonlu Milas Halılarının Tanıtılması", *38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (İCANAS, 10-15.09.2007)*, Maddi Kültür Bildirileri, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Cilt 2, s. 635-644.
- Kagan, M. (1993), *Estetik ve Sanat Dersleri* (Çev. Aziz Çalışlar), İkinci Baskı, Ankara: İmge Yayınları.
- Karaağaç, Günay (2009), *Türkçenin Söz Dizimi* (2. Baskı), İstanbul: Kesit Yayınları: 12.
- Karahan, Çağatay (2004), "Dil Dışı Gösterge Olarak Sanat/Resim", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, s. 75-83.
- Sevinç, Berna, (2001), *Milas Camilerindeki Milas Halıları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Sevinç, Berna, (2005a), *Geleneksel Milas Halıları Desen ve Kompozisyon Kataloğu*, Milas: Milas Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sevinç, Berna, (2005b), "Milas Halılarında Halı Resmi Düzenlemesi ve Günümüzdeki Değişik Nedenleri", *Kocaeli Üniversitesi 1. Hereke Halı Kongresi (23-24 Eylül 2005)*, Sempozyum Bildirileri, Kocaeli, s. 59-62.
- Sevinç, Berna, (2009), "Milas İlçesi Çamovalı Köyü Kilimleri", *Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Sempozyumunda (04-06.06.2009, Erzurum) Sunulmuş, Basılmamış Bildiri*.
- Uzun, Nursel, (1987), *Milas Halılarında Motifler*, Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Vardar, Berke (vd.) (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yılmaz, Nuray (1999), "El Dokumalarındaki Motiflere İkonografik Yaklaşım", *2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 329-332)